మధురాంతకం రాజారాం

బ్రిడ్జిపైన నడుస్తూ క్రిందికి చూచాను.

రైలెప్పుడో వచ్చి స్టేషనులో ఆగి ఉంది. చేతికందిన కవళం నోటి కందక పోవచ్చునని గదా సామెత! తొందర తొందరగా మెట్లు దిగి, టిక్కెట్టు కొనుక్కుని ప్లాట్‌ఫారం వైపు పరుగుతీశాను. రైలు దొరికితే సరిపోయిందా? సీటుగూడా దొరకాలి. పెట్టె పెట్టె సర్వే చేసుకుంటూ జనంలోనుంచీ చొచ్చుకుపోతుండగా, నా చేతి నెవరో ఒడిసి పట్టుకున్నారు. 'ఛీ, ఛీ! ఏమిటిది?' అనబోయి, అంతలో నోరు మూసేసుకున్నాను. నవ్వుతూ కనిపించినవాడు ముకుందరావు. ''ఆగవోయ్, చలపతీ! ప్లాట్‌ఫారం పైన తెలిసిన ముఖాలేవైనా ఉండచ్చు. కాస్త అటూ, ఇటూ చూస్తూ వెళ్ళగూడదా?'' అని పలకరించాడు. ఆ పలకరింపుతో నాలో రగులుకున్న చిరాకు మటుమాయమై పోయింది. ముకుందరావు పాత బంధువు. చిన్ననాటి స్నేహితుడు. పురుషులందు పుణ్య పురుషులు వేరైనట్టుగా ఉద్యోగాల్లో మంచి ఉద్యోగాలు వేరు! మా వాడు ఫారెస్టు డిపార్టుమెంటులో రేంజి ఆఫీసరు. ఎటొచ్చీ నా ప్రయోజకత్వంపైన వాడి కంతగా నమ్మకం లేదు. ఎదురుపడినప్పుడల్లా నా బడిపంతులు గిరీని గురించి ఎద్దేవా చేస్తాడు. ఏమైనా వాడిలో నో సుగుణం ఉంది. మనుష్యులంటే వెగటుమాత్రం లేదు. ప్లాట్‌ఫారం పైన నన్ను నిలవేసి పలకరించడమే అందుకు నిదర్శనం. చూచీ చూడకుండా వెళ్ళిపోయి ఉంటే, వాడిదేం పోయింది?

''ఏముంది లేవోయ్, చలపతీ! విశేషాలేమిటో చెప్పు. ఎలా ఉన్నాయి నీ వూళ్ళు?''

నాకు నవ్వు వచ్చింది. భగవంతుడనే తండ్రి తన ఆస్తిపాస్తుల్లో నుంచి నాకేమో వూళ్ళనీ, తనకేమో అడవుల్నీ పంచిపెట్టినట్టుగా మాట్లాడ్డం మా వాడి వాడుక.

''వూళ్ళమాటెందుకులే, ముకుందం! అవి ఎలా ఉండగూడదో అలా ఉన్నాయి. ఎవడికి వాడు తన పని తప్పితే మిగిలినవన్నీ చేస్తున్నాడు. ఉన్నదానికీ, కావలసినదానికీ మధ్య ఉన్న అంతరాలు పెరిగిపోతున్నాయి. మంచివాడికి గుర్తింపు లేదు. చాలా మంది విషయంలో చెప్పే మాటలకు, చేసే పనులకు పొంతన లేదు. బడిలో, గుడిలో, మడిలో ఎక్కడ చూచినా రాజకీయాలే! బ్రతుకంతా గొడవ గొడవగా ఉంది. అన్నట్టు విన్నైక ముఖ్యమైన విషయం అడగాలి. మునుపటి కెప్పుడో ధర్మదేవత వూరిలో

ఉండేదట! ఇప్పుడావిడ వూరినుంచి పారిపోయి అడివిలో చేరిందని చెప్పుకుంటున్నారు. బాబ్బాబూ! నీకు పుణ్యముంటుంది అడివిలో ఆవిడ ఆచూకీ నీకేమైనా తెలిసి ఉంటే చెప్పగూడదా,ముకుందం?''

''ధర్మదేవత ... అడవిలో ధర్మదేవత ...'' పొట్ట చెక్కలయ్యేటట్టుగా నవ్వసాగాడు ముకుంద రావు. తారస్థాయిలోకి వెళ్ళిన ఆ నవ్వు క్రమక్రమంగా ఫేడ్ అవుట్ అయిపోయేసరికి, గార్డు వేస్తున్న ఈల గూడా వినిపించింది.

''ఓరి నాయనా! అడివిలోని ధర్మదేవతను చూడాలని ఉబలాటంగా ఉందా నీకు? చూద్దువుగానీలే! వివరంగా చెప్పడానికి టైమ్ లేదు. నేను నా పరివారంతో బాటు ఈ బండిలోనే వస్తున్నాను. నువ్వు పనపాకం స్టేషన్నుంచీ అప్రమత్తుడివిగా ఉండు. చూడదలచుకున్న ధర్మదేవత స్వరూపాన్ని అక్కడి నుంచీ ప్రత్యక్షంగా చూడచ్చు. చూస్తావుగదూ! మళ్ళీ కలుస్తా ...''

జనంలో కలిసి ముకుందరావు కనుమరుగై పోయాక నే నొక పెట్టెలో దూరడానికి ప్రయత్నించాను. కానీ అదేమంత సులభ సాధ్యం కాదని ఇట్టే గ్రహించాను. ఎదురెదురు ద్వారాల నడుమ, రాకపోకలకని ఉద్దేశించబడిన తావులో దాదాపు పదిహేనుమంది దాకా నిలబడిపోయి ఉన్నారు. అంధినంతవరకు ఆక్రమించి, ఇక దురాక్రమణకు తావు లేదని సూచిస్తూ వాళ్ళు జగజ్జెట్టీల్లా నాకు అడ్డు తగిలారు. కానీ అవసరమనేది ఏర్పడినప్పుడు పిల్లి గూడా పులిగా మారిపోవచ్చునని వాళ్ళకు తెలిసినట్టు లేదు. 'తావు లేదు ... వెళ్ళు, వెళ్ళు ... నీకేనయ్యా చెప్పడం ... నువ్వేం మనిషివి కావా ...'మొదలైన కటువైన మాటలకు మారాడ్డు నే నెలాగో కంపార్టుమెంటులోకి జొరబడ్డాను. నిన్నటి దురాక్రమణ దారుడే నేటి హక్కుదారుడు — అన్న న్యాయం రైలుబండ్లలో గూడా వర్తిస్తుంది కాబోలు! పెట్టెలో ప్రవేశించిన కొద్ది నిమిషాలకే నా కందులో నిల్చోడానికే సుమండీ — పౌరసత్వం లభించింది.

రైలు కూత పెట్టి మెల్లగా సాగబారింది.

అస లీ రైలింత రద్దీగా ఉందంటే ఇదంతా కాల మహిమ అనుకోగూడదు. ఇందుకు కారణా లేమిటో వితర్కించుకోవాలి. విళ్ళుపురంనుంచి కాట్పాడీ మీదుగా తిరుపతికి వెళ్ళే మీటరుగేజి బండిలో ప్రయాణం చేసిన వాళ్ళకు కొత్తగా చెప్పవలసిన పనేమీ లేదు.

రైలు ప్రయాణమంటే వో అల్లాటప్పా వ్యవహారమేమీ కాదనీ, ఒక్కొక్కప్పుడు అది జీవన్మరణ పోరాటంగా పరిణమించ వచ్చుననీ వాళ్ళిదివరకే స్వానుభవం వల్ల గ్రహించి ఉంటారు. మడివేలు పరామర్శకు బహు సకృత్తుగా మాత్రమే నోచుకునే రంగుమాసిన బట్టలతోను, నిరంతర తాంబూలం చర్వణంతో ఎరుపెక్కి గారపట్టిన పళ్ళతోను, కంచుపాత్రలో గులక రాళ్ళు వేసి గిలకరించినట్టుండే ప్రసంగాలతోను దైవదర్శనంకోసం బయుద్దేరి వచ్చే తమిళనాడు గ్రామీణ ప్రాంతపు యాత్రికుల దైవభక్తి ఏపాటిదో మనకు తెలియదు, కానీ వాళ్ళకు తోడి మానవుల పట్ల సద్భావం చాలా తక్కువని మాత్రం ఘంటాపథంగా చెప్పుకోవచ్చు. బండిలో ఎక్కిన మరుక్షణం నుంచీ వాళ్ళు కంపార్టుమెంటును తమ సొంత ఆస్తికింద దఖలు పరుచుకుంటారు. ప్రతి స్టేషనులోను ఎక్కే ప్రయాణికుల కడ్డు తగిలి, అవసరమైనప్పుడల్లా తమ భుజబలాన్ని ప్రదర్శిస్తారు. స్థానికులకు అర్థమై చావదు లెమ్మని 'ఎన్నడా ఇంద ఆంధ్రాకారనుంగొ' అంటూ ప్రారంభించి అచ్చమైన అరవంలో తిట్ల వర్షం కురిపిస్తారు. రైలుబండి చిత్తూరు దాటి, పూతలపట్టు దాటి పాకాల జంక్షనులోకి వచ్చి ఆగేటప్పటికి వాళ్ళు మరింతగా జాగరూకులై పోవలసిన అవసరం! ఏర్పడుతూ ఉంటుంది. ధర్మవరం వైపు నుంచీ వచ్చి దిగిన యాత్రికులతోబాటు, చదువుకోడానికి వెళ్ళే కాలేజి విద్యార్థులు, కూరగాయల తట్టల్ని మార్కెట్టుకు తీసుకెళ్ళే రైతులు, ఇంకా బజారు పనులపైన కోర్టు పనులపైన టౌనుకు వెళ్ళవలసి ఉన్న గ్రామీణులు — ఇలా అందరూ కలిసి రైలును చుట్టుముడతారు. సంఖ్యాబలాన్ని బట్టి గెలుపు ఎవరిదైనా కావచ్చు. కానీ ఫుట్ బోర్డు పైన నిలబడైనా సరే, కిటికీ కమ్మీల్ని పట్టుకుని వ్రేలాడుతూనైనా సరే, లేదా శుభ్రంగా టాపుపైన బైఠా

చిత్రకళ: సంతను చిత్ర విద్యాలయ రజతోత్సవము

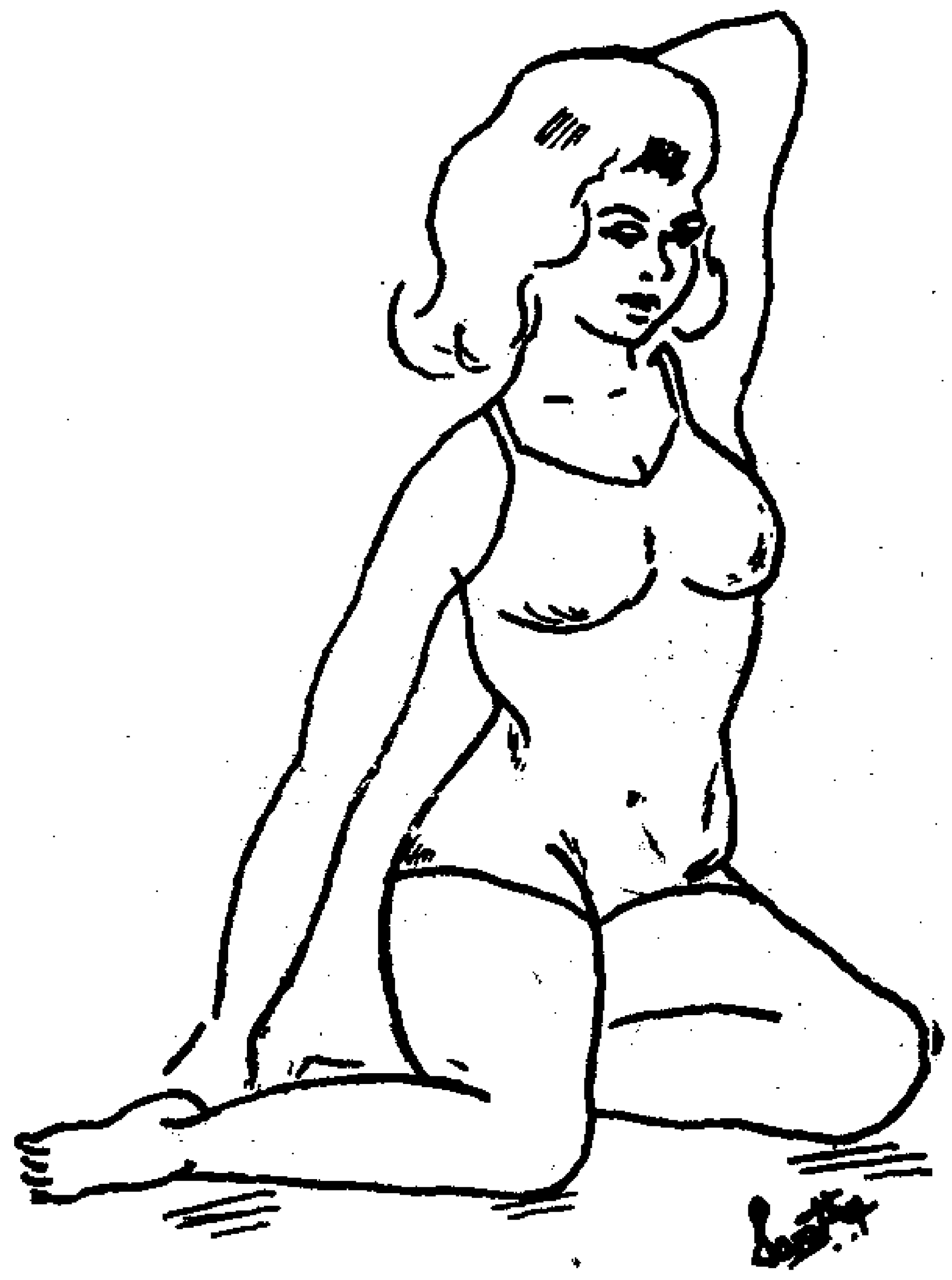

SANTHANU'S CHITIRA VIDYALAYAM 1957 25 1982 SILVER JUBILEE

స్థాపితం: 19 ఏప్రిల్ 1957

ఫోన్ నెం. 846188

గత 25 సంవత్సరములుగా తపాల పాఠములద్వారా చిత్రకళను, తమిళం, తెలుగు, యింగ్లీషు, మలయాళం, హింది, మొదలగు 5 భాషలలో కొన్నివేలమంది విద్యార్థులకు సాధన నిచ్చుచున్న గొప్ప సంస్థ ఇది యొక్కటే! మీరుకూడా ఈ సంస్థనందుచేరి, తక్కువ వ్యయముతో ఎక్కువ పాఠములు పొంది, చిత్రకళ నభ్యసించి మంచి చిత్రకారులగుటకు ఎంతో అవకాశమున్నది. పూర్తి వివరములకొరకు 90 పైసలు తపాల స్టాంపుతో వ్రాయండి

సంతను చిత్ర విద్యాలయము C/o చిత్రకుళ్ళన్ (AP),
179, సింగన్న చెట్టి వీధి, చింతాద్రిపేట, మద్రాసు-600 002.

యించి అయినా సరే, — దేముణ్ణి నమ్ముకున్న వాళ్ళు వైకుంఠం వెళ్ళినట్టుగా అందరూ తిరుపతికి చేరడమేమో ఖాయం! కాంగోనదిలో పడవ ప్రయాణాను గురించి, హిమాలయాల్లో సాహసయాత్రలను గురించి ఘనంగా చెప్పుకుంటారు. రైల్లో తిరుపతికి వెళ్ళడం మరీ అంత తక్కువ ప్రమాదకరమైనదేమీ కాదు.

పదిహేను నిమిషాలై ఉండచ్చు. రైలు వేగం తగ్గింది. స్టేషను దగ్గరలో ఉందన్న మాట. అవు నవును. వచ్చేదే పనపాకం స్టేషను.

స్టేషనులో రైలాగేసరికి గస్తీ సిపాయిలు పారా హుషార్ చెప్పుకున్నట్టుగా ప్రయాణికులు పరస్పరం హెచ్చరికలు చెప్పుకోవడం వినిపించింది. 'వచ్చేస్తా రొచ్చేస్తారు. భదం, భద్రం. జాగ్రత్త! కొంచెం తావిచ్చారో కొంప మునిగినట్టే! వేసేయండి— తలుపేసేయండి!''

ట్టున్నారు. పేళ్ళుగా చీల్చి, తుండ్లుగా కత్తిరించి, దుంగలుగా తెగ నరికి త్రాళ్ళతో కలిపి కట్టుకున్న వంట చెరుకు మోపుల్ని నెత్తిపైన మోసుకుంటూ వాళ్ళు రైలుబండి వైపు వడివడిగా నడిచి వస్తున్నారు.

మోస్తున్న వాళ్ళని విస్మరించి క్రమబద్ధంగా ముందుకు కదులుతున్న కట్టెల మోపుల్ని మాత్రమే లెక్కకు తీసుకుంటే, అవి జనమేజయుడి యజ్ఞ కుండంలోకి దూకడానికి వెళ్ళే సర్పకులాన్ని తలపిస్తున్నాయి.

కాలు మోపడానికైనా వెలితిలేని పెట్టెల్లోకి వాళ్ళంతంత లావు మోపుల్ని ఎలా చేరవేయగలరో నాకు బోధ పడడంలేదు. కానీ వాళ్ళు ఏమాత్రం సడలని ఆత్మ విశ్వాసంతో నలుగురైదుగురు చేరి ఒక్కొక్క జట్టుగా పెట్టె పెట్టె చుట్టుముట్టేశారు. ఇవ్వని మొండికి, విడువని చండికి జరిగే పోరాటం

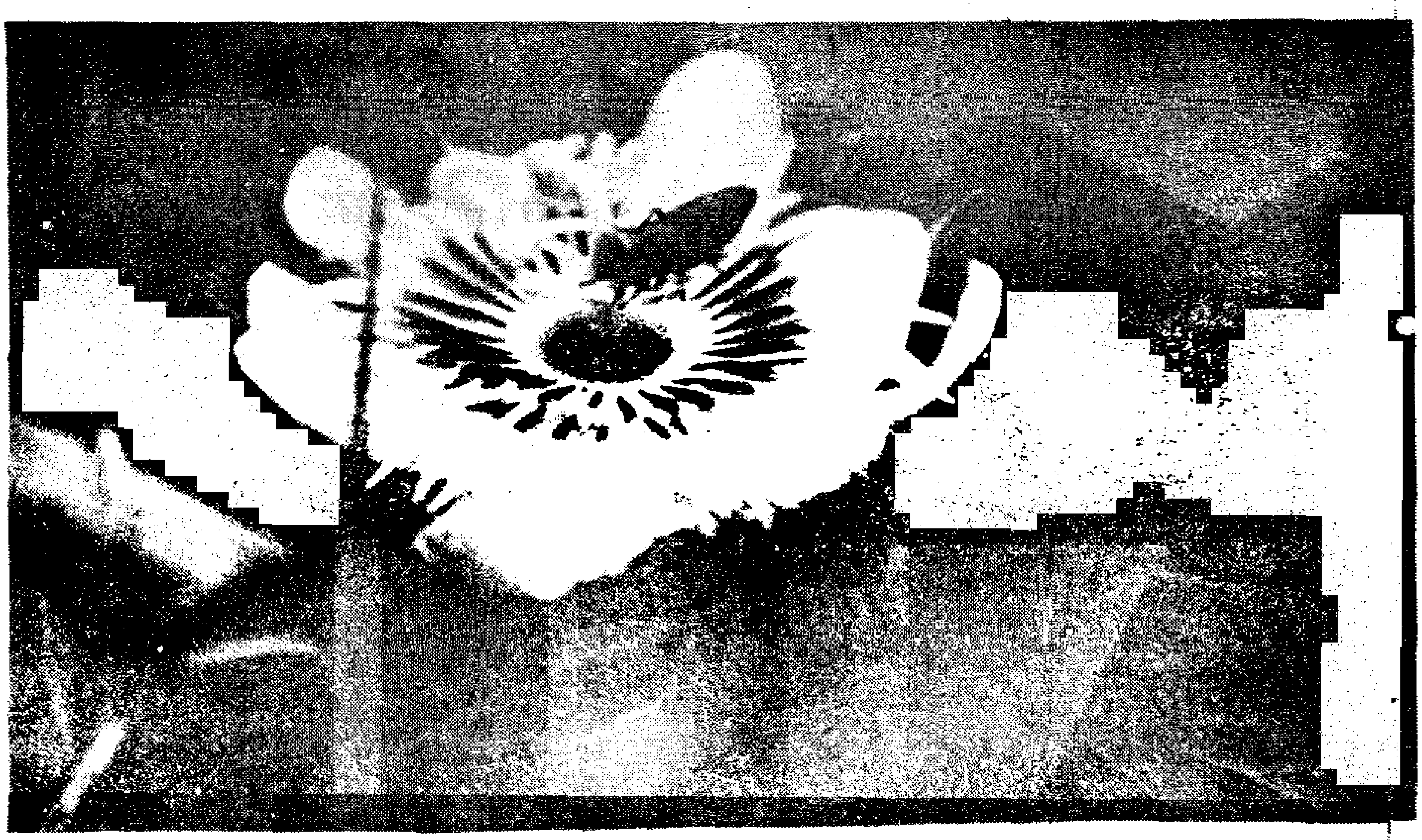

ఫోటో-కె.కె.గుప్త (సికిందరాబాదు)

రానున్న ఉపద్రవ మేమిటో స్ఫురించక వెలుపలికి తొంగి చూచాను.

అలా చూచిన క్షణంలో నాకు విరాడ్రూపం లాంటి దృశ్యం ఒకటి కనిపించింది. పెద్ద కాన్వాసు పైన చిత్రిస్తే, ఆ చిత్రానికి 'జీవన యాతన' అని పేరు పెట్టచ్చు. ఎత్తయిన గుట్ట. దానికి ఆవరణగా రైలు దారి వరకు వ్యాపించి ఉన్న చిట్టడివి. ఆ చిట్టడివిలోని చెట్లలోనుంచీ, తుప్పల్లోనుంచీ, ముళ్ళ డొంకల్లో నుంచీ పుట్టుకొచ్చినట్టుగా ఎన్నో మానవాకారాలు. బంకమట్టితో చేసిన బొమ్మల్లా, తుమ్మ మొద్దుల్లోంచీ చెక్కిన ప్రతిమల్లా, పాషాణాన్ని కరిగించి పోతపోసిన విగ్రహాల్లా వివిధ వయో రూపాల వాళ్ళు. కరువులు, తుపానులు, భూకంపాలు మొదలైన వాటి ద్వారా పడవలసిన బాధలన్నీ పడి, ప్రాణాలతో మాత్రమే బయట పడిన జీవచ్ఛవాల లాంటి వాళ్ళు. ఆడా మగా, చిన్నా పెద్దా వ్యత్యాసం లేకుండా విజయమో, వీర స్వర్గమో నన్న తెగింపుతో వాళ్ళు జీవన సంగ్రామంలోకి దూకిన

వరిగ్గా అప్పుడే ప్రారంభమైంది. వాళ్ళు 'బాబ్బాబూ' అన్నారు. 'సచ్చి మీ కడుపున పుడతా'మని గింజుకున్నారు. 'నిన్నంతా పస్తు, సామీ! తిండిలేదు' అని ప్రాధేయ పడ్డారు. 'ఇమ్ముకోని నాలుగు రాళ్ళు కళ్ళ జూస్తేనేనయ్యా మాకు బతుకు' అని దీనంగా అర్థించారు. చివరకు 'పెద్ద మనసు పెట్టండి, బాబూ! పున్నెం కట్టుకోండి దొరా! దయ పెట్టకపోతే మా బిడ్డ పాపల ఉసురు మీకు తగులుతుంది' అని పరోక్షంగా హెచ్చరించారు. ఇలా ప్రతిమాలుకుంటూ వాళ్ళు కేవలం ప్రయాణికుల దయా దాక్షిణ్యాలపైనే ఆధారపడి ఉండిపోయారని చెప్పడం సబబుగాదు. మరొక వైపున వాళ్ళ చేతులు వాటి పాటి కవి తమ కర్తవ్యాన్ని చేసుకుపోతూనే ఉన్నాయి. కొన్ని మోపుల్ని వాళ్ళు మరుగుదొడ్లలోకి తరలించేశారు. కొన్నింటిని సీట్ల క్రింద దూర్చేశారు. కొన్నింటిని నిటారుగా నిలబెట్టి భుజాల కానించుకున్నారు. పెట్టెకు వెలుపలి వైపున కిటికీ చువ్వలకు ఇనుప కొక్కాలు తగిలించి కొన్ని మోపుల్ని

వ్రేలాడ దీసేశారు.

పనపాకం వాటరింగు స్టేషను. తన దాహానికి సరిపడేటంత నీళ్ళు తాగిన తర్వాత త్రేన్చుతున్నట్టుగా పొగ వదిలి పెట్టి ఇంజను మళ్ళీ ముందుకు కదిలింది.

బండి స్టేషన్లో ఆగిన పది నిమిషాలలోను కట్టెల మోపుల వల్ల క్షతగాత్రులైన ప్రయాణికులు ఇప్పుడు బాహాటంగా నోరు పారేసుకుంటున్నారు. ఒకరికి మోకాలు దగ్గర చీరుకు పోయింది. ఒకరికి కాలి వ్రేలు చితికింది. ఒకావిడ పైట చెరగు చిరిగి పోయింది. ఇంకొకాయన తటాలున చేయి ఇవతలికి తీసేశాడుగానీ, లేకుంటే మణికట్టు దగ్గర విరిగి పోవలసింది.

తమ సొంత ఆస్తికి, ఆదాయానికి సెగ లేకపోతే మిగిలిన ప్రపంచ మేమై పోయినా పట్టించుకోని వాళ్ళు కొందరుంటారు. నేనెక్కిన కంపార్టుమెంటులో బహుశా అలాంటి వాళ్ళ సంఖ్యే ఎక్కువేమో! అందుకు మినహాయింపుగా బిగ్గరగా ఒక గొంతు నాకు వినిపించింది.

''ఇంకేముందిలే నాయినా! అంతా అయిపోయింది. ఇంకొక తరం ఈ మాదిరిగానే గడిస్తే, అప్పుడింక మాసలాకైనా అడివనేది ఉండదు. ఇప్పుడు మీరు చూస్తా ఉండారే ఆ గుట్ట, దానికా పక్కన ఉండేదే గుండాలకోన. నాకు బుద్ధి తెలిసే టప్పటికి ఆ కోనలో తాటి చెట్టంత ఎత్తుండే నేరేడు చెట్లు ఉండేవి. మర్రి చెట్టంత మామిడి చెట్లు ఉండేవి. గుములు గుములుగా మద్ది చెట్లు ఉండేవి. పగటి పూటయినా ఆ కోనలోకి వెళ్ళాలంటే భయమే! అల్లాంటి దేమైంది? ఇప్పు డది గుండాలకోన కాదు. గుండాలబయలు. గడ్డి ఉంది కాబట్టి గొడ్లు పోయి మేసి రావచ్చు. ఈ లెక్కన బండి బండికీ నూరు మోపులు పట్నంలో దిగతా ఉంటే అడువులు బరా బయలుగాక ఇంకేమవుతాయి? నేనేమో అచ్చర మ్ముక్క రానోణ్ణేననుకో, సామీ! అయితే ఒక మాట సెప్తా ఉండా. ఇంకొక నూరేండ్లు ఇదే పని జరిగితే కుక్కను కొట్టాలంటే కట్టె ఉండదు. పండ్లు తోముకోవాలంటే పుల్ల ఉండదు! ఏం నాయినా! నాకు తెలికడుగుతా. చెట్టు లేని దేశ మేమవుతుంది?''

''ఏమవుతుంది? ఎడారవుతుంది.''

''ఎడారా! అదెట్లా ఉంటుంది, సామీ?''

ఇందాకా బదులు చెప్పిన చదువుకున్న ఆసామీ ద్వారానే మరి కొంత వివరణ లభించింది 'ఎడారంటే పెద్దాయనా, అక్కడ వానలు పడవు. పంటలు పండవు. పట్టే ఇసుకే ఉంటుంది. . .''

''అయితే ఆ మనుషులు అందరూ ఇసుకే భోంచేసి ఎట్లా బతకతారో?''

వంట చెరకు మోపుల వాళ్ళిప్పుడు దేశ శ్రేయస్సుకు ఘోర శత్రువుల్లా, రాబోయే అనర్థాని కంతా మూల కారకుల్లా కనిపిస్తున్నారు. కొందరికైతే వాళ్ళపట్ల పట్టరానంత కోపం వచ్చింది. ఒకాయన తన ఆగ్రహాన్ని మాటల్లోకి అనువదించేశాడు.

''ఏమయ్యా! బండి తేరకు దొరికింది గదా అని మీరిదే పనిగా ఇట్లా చేయడం ఏమైనా బాగుందా?

మిమ్మల్ని, మీ కట్టెల్ని రవాణా చేయడానికేనా రైలు బండ్లున్నదేది? అయినకాడికి అడవుల్ని నరికేస్తున్న నేరానికే మిమ్మల్ని జైల్లో పడదోయచ్చు. ఫీఫీ బుద్ధుండ నక్కర్లా? బతకాలంటే మార్గాలే లేవా? ఏ కూలో, నాలో చేసుకుంటే పొట్ట గడవదా?''

''కూలీలు దొరికే దెక్కడ నాయినా? ఉన్న మన్ని రైతులకే సొండం లేదు. సాలందానికి కరువచ్చి పడిందని సెప్పి, పై గడ్డ నుంచీ జనం ఏకదాడిగా వచ్చి దిగబడి పోతాఉండారు. జల్మమెత్తినాక మనుసులందరూ బతకాలి. బతకాలంటే ఏదో ఒక పని సెయ్యాల. మా కిప్పుడీ పని ఒకటే కడుపు కింత బువ్వ పెడతా ఉంది. మానుకోమంటావా దొరా! మంచిదే. నువు సెప్పినట్లే ఇనుకుంటాము. ఒక పూట తిండిపెట్టి, దినానికి మూడు రూపాయిలిస్తే సాలు. కట్టగట్టుకోని మీవూ రొచ్చేస్తాము. మా కేదైనా పని సూపిస్తావా, సామీ?''

ఎంత సేపు వేచి చూచినా ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం లేదు.

''వృక్ష దోహద క్రియ మేటి ధర్మువుకుమార'' అన్నది భారత నీతి. మహాభారతమనే గ్రంథంలో ఉన్న ఈ నీతినిబట్టి చూస్తే, వెయ్యేళ్ళకు మునుపటినుంచీ మన దేశంలో ఈ సూక్తికి ప్రాముఖ్యం ఉన్నట్టు తెలుస్తుంది. మరైతే ఇంతకాలం తర్వాత ఈనాటికి వృక్ష నాశన క్రియ ఒక తప్పనిసరి వ్యవహారమైపోయింది. అడవుల నిర్మూలనం వల్ల దేశానికి తీరని నష్టం కలిగే మాట వాస్తవం. దీన్ని ఎలాగైనా నివారించాలి. అంత పనీ జరగాలంటే చెట్లు కొట్టి, కట్టెలమ్ముకునే వాళ్ళకు వేరే జీవనోపాధి ఏదైనా చూపించాలి.

ప్రకృతి వనరులు పదిలంగా ఉండాలి.
ప్రజలు సంతృప్తితో జీవించాలి.
దీని కుపాయం?

ఇది తన ఉద్యోగ జీవితంలో మా ముకుందరావు అనుదినమూ ఎదుర్కొంటున్న సమస్య. దీన్ని గురించి అతడి అభిప్రాయ మేమిటో అడిగి తెలుసుకోవాలి.

చంద్రగిరి స్టేషను వచ్చిందో లేదో తుఫాను లాంటి సంక్షోభం ఒకటి బండిపైన విరుచుకు పడింది. క్రాసింగు ఉండడంవల్ల కొందరు ప్రయాణికులు ప్లాట్‌ఫారంపైన తచ్చాడడం కోసం క్రిందికి దిగేశారు. ఈలోగా యూనిఫారంలో ఉన్న వ్యక్తులు కొందరు ప్రతి పెట్టెలోకి దూరి, అగ్నిప్రమాదంలోనుంచీ వస్తువుల్ని తీసి గిరవాటు పెట్టేసట్టుగా కట్టెల మోపుల్ని ప్లాట్‌ఫారంపైకి గెంటేశారు. అంగలారుస్తూ, ఆక్రోశిస్తూ వెంటబడ్డవాళ్ళచేతనే ఆ మోపుల్ని మోయించి, ప్లాట్‌ఫారం చివర ఒక కుప్పగా ప్రోది చేయించారు. వీరవిహారంలా కొనసాగిన ఈ సన్నివేశంలో మా ముకుందరావు అసహాయ శూరుడులాగా ఎక్కడా తానై విహరించడం నేను గమనించాను. కట్టెలమ్ముకునేవాళ్ళ దైన్యావస్థను మాత్రం మూపరు లెవరూ పట్టించుకున్నట్టు లేదు. వాళ్ళు జూదంలో రాజ్యాల్ని పోగొట్టుకున్న రాజుల్లా, కుట్టుబట్టను పావురాలెత్తుకుపోగా ఖిన్నులైపోయిన నలచక్రవర్తుల్లా, విధి వక్రించడంవల్ల వికృతరూపులుగా మిగిలిన బాహుకుల్లా దూరంగా నిలబడి చేజారిపోయిన తమ జీవనాధారంవైపు గుడ్లు మిటకరించి చూస్తున్నారు.

ప్రత్యక్ష సాక్షులుగా ఈ తతంగాన్ని పరికిస్తున్న తోడి ప్రయాణికుల ముఖాల్లో ఒక సంతృప్తి పొరాడుతున్నట్టు నాకు తోచింది. ఎలాగైతేనేం, అడవులు అనాథలు కావు. వాటిని రక్షించడానికి ఒక బలగం ఉంది. కొంచెం ఆలస్యంగా నైతేనేం, వాళ్ళు తమ కర్తవ్యాన్ని నిర్వహిస్తున్నారు.

మధ్యలో ఒకటి రెండు హాల్టు స్టేషన్లు ఉండడంవల్ల కొంత కాలహరణం జరగవచ్చునేమో గానీ, చంద్రగిరినుంచి తిరుపతికి రన్నింగు టైము ఇరవై నిమిషాలే. తిరుపతి స్టేషనులోనుంచి బయటపడి, బజారువైపు దారి తీస్తుండగా పిలుపు వినిపించింది. ''ఇలా రావోయ్, చలపతీ! చాలా కాలమైంది మనం కలిసి. కాఫీ తాగి వెళ్దువుగానీ రా!'' హోటలు మెట్లపైనుంచీ పిలుస్తున్నాడు ముకుందరావు.

ఆశ్చర్య మేమిటంటే, చేయరాని పనేదో చేసినట్టు, 'చింతనీళ్ళు' తాగిన వాడిలా ముఖం పెట్టి ఉన్నాడు ముకుందం. వెదికి చూచినా విజయ గర్వంలాంటి దేదీ కానరావడం లేదు.

''మాబాగా జరిగిందిలే, ముకుందం! స్వధర్మ నిర్వహణ విషయంలో కన్న కొడుకునైనా 'స్పేర్' చేయకపోవడమే న్యాయం. పోనీ, పేదవాళ్ళు గదా అని వదిలేస్తే వాళ్ళెంతకైనా తెగిస్తారు'' అంటూ ఒక్కింత అభినందన చిలకరించు బోయాను.

''ఏం బాగోలేదా, చలపతీ! ఎందుకొచ్చిన పీడ చెప్పు! ఈ రోజా మోపులన్నింటినీ అలా ప్లాట్‌ఫారంపైన ప్రోగుచేశాంగదా! రేపింక వాటిని వేలం వేసి, వచ్చే డబ్బులు ఖజానాలో కట్టాలి. అందువల్ల ప్రభుత్వాని కేదో ఒరిగిపోతుందని మురిసిపోకు. పాటగాళ్ళు ముందుగానే కలిసి కూడబలుక్కుంటారు. వంద రూపాయల కట్టెలకు పాతిక రూపాయలైనా రాలవు. కాకుల్ని కొట్టి గద్దలకు వేసినట్టుంది నా పని!''

''నువ్వు అటవీ శాఖాధికారివిరా, ముకుందం! చెట్లు నరికి కట్టెలమ్ముకునే వాళ్ళను కనికరిస్తావా?'' అన్నాను.

''కనికరించననుకో! వాళ్ళా పని మానేస్తారా?''
నేనేమీ బదులు చెప్పలేదు.

''మానరు. మానలేరు. అది వాళ్ళ బ్రతుకు. పైవాళ్ళ పోరు పడలేక, అప్పుడప్పుడూ నే నిలా 'రెయిడ్' జరిపించవచ్చు. మిగిలినప్పుడు వాళ్ళ పాటుకు వాళ్ళు నిరాఘాటంగా ఈ పని చేసుకుపోతుంటారు.''

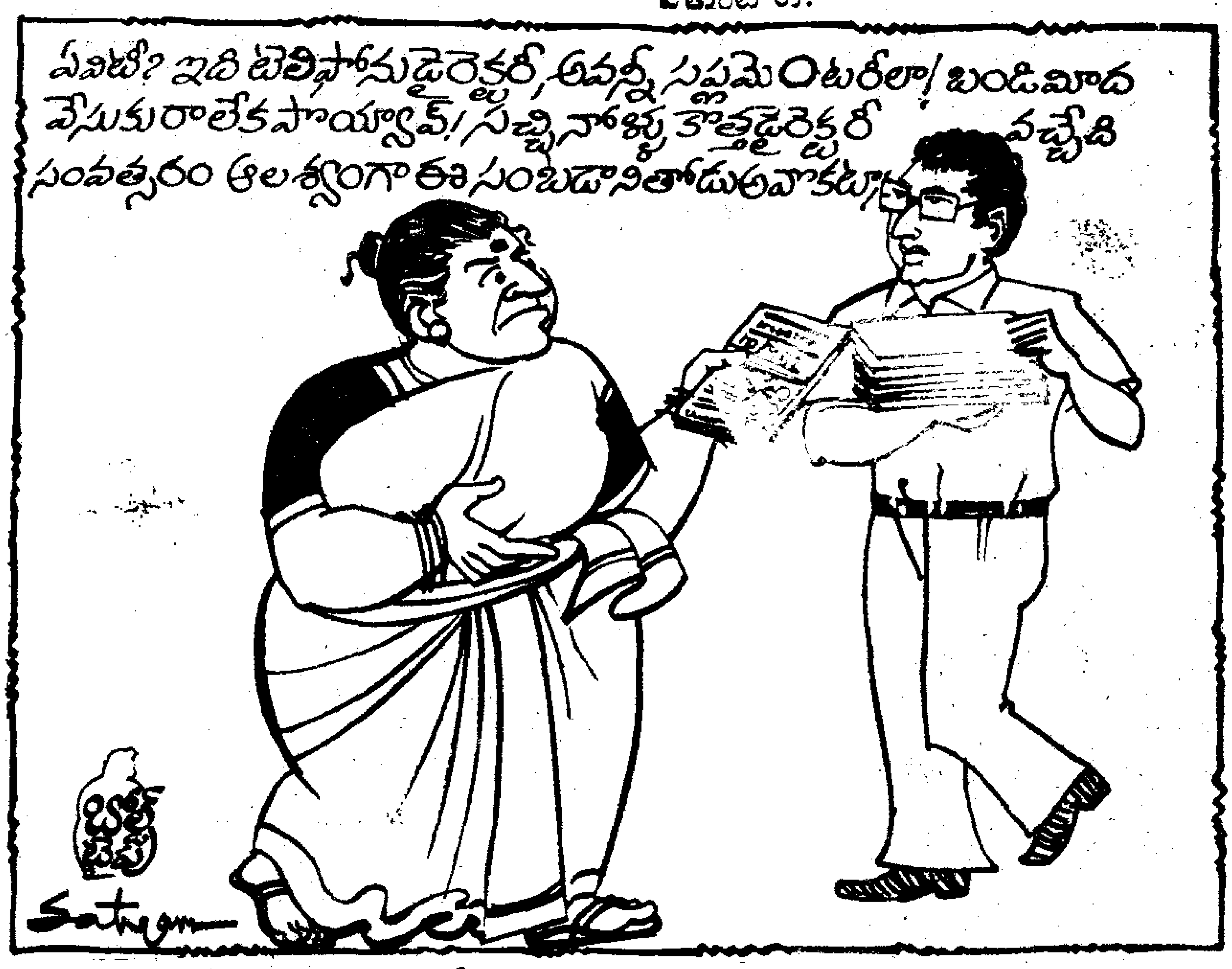

''అల్లాగని చూచీ చూడనట్టు వూరుకుంటావా?''

ముకుందరావు బిగ్గరగా నవ్వేశాడు. ''చూచీ చూడనట్టుగా వూరుకోడముందే, దాన్నంత సులభంగా కొట్టిపారెయ్యకు. అది చాలా గొప్ప కళ. నేర్పుగా సాధనచేస్తే, ఏ డిపార్టుమెంటులో నైనాసరే, కళాకౌశలానికి తగ్గ ప్రతిఫలం పుట్టి తీరుతుంది. ఎవరిదాకానో ఎందుకు! నా స్వవిషయమే తీసుకో. మోపు కొక రూపాయ అనుకున్నా రోజువారీ వసూలు అయిదు వందలకు తగ్గదు. అందులో నా వాటా ఒక వందే ననుకుందాం. నెలకు మూడువేల రూపాయలు తక్కువ ఆదాయమా? ఏమంటావు, చలపతీ?''

ఏమనగలను — అడివిలో గూడా ధర్మదేవతకు దిక్కులేదని తేలిపోయాక!

★